

Slagelse Kommune
Center for Miljø, Plan og Teknik
Dahlsvej 3
4220 Korsør
Sendt via e-mail til: teknik@slagelse.dk

Sorø d. 24. januar 2022

Landboforeningen Gefions høringssvar vedr. Slagelse Kommunes forslag til indsatsplan for Agersø og Omø

Indledning

Indledningsvis vil Gefion gerne takke Slagelse Kommune for inddragelse og samarbejdet i Grundvandsrådet. Efter vores opfattelse er der en saglig behandling af emner i Grundvandsrådet, som vi gerne vil anerkende og støtte op om.

Uddybende bemærkninger til forslaget om indsatsplan for grundvandsbeskyttelse

Slagelse Kommune har ved fastlæggelse af beskyttelsesindsatser valgt at fokusere særligt på de områder, hvor sårbarheden af grundvandet har størst betydning for Agersø og Omø vandværkers nuværende indvinding. Grundvandet er overalt i oplandet til de to vandværkers borer og den naturlige beskyttelse af grundvandet - udtrykt ved lertykkelsen - er ringe. Slagelse Kommune vurderer derfor, at der er et særligt beskyttelsesbehov i alle dele af de grundvandsdannende oplande. Slagelse Kommune lægger endvidere vægt på, at vandværkerne ikke i dag har mulighed for nødforsyning udefra, og kun i begrænset omfang har mulighed for at etablere nye borer, der er bedre beskyttet.

Slagelse Kommune vurderer derfor, at der af forsigtighedsmæssige hensyn skal ske beskyttelse af grundvandet mod pesticider, nitrat og andre miljøfremmede stoffer i følgende områder:

1. De boringsnære beskyttelsesområder (BNBO)
2. De grundvandsdannende oplande til borerne.

De nævnte områder kaldes i forslaget til indsatsplanen for "Prioriterede indsatsområder".

Indsatsen for grundvandsbeskyttelsen tager udgangspunkt i en målsætning om, at vandværkernes kildepladser beskyttes mod nitrat og pesticider, ved at stoppe erhvervmæssig brug af pesticider og sætte loft over nitratudvaskningen i de prioriterede indsatsområder, hvor vandet til de nuværende borer dannes.

Prioriterede indsatsområder

I Slagelse Kommune er de prioriterede indsatsområder afgrænset indenfor indsatsområder ved en strømningstid fra terræn til boring på maksimalt 25 år. Den samme fremgangsmåde kan imidlertid ikke anvendes på Agersø og Omø, da der ikke er opstillet en grundvandsmodel, der gør det muligt at beregne strømningstider. Den maksimale alder af grundvandet i sandmagasinet er på begge øer vurderet til 10-40 år. Vandet, der indvindes fra vandværksboringerne, er skønnet til maksimalt 9-43 år, yngst på Omø. Derfor vurderes strømningstiden i hele eller størstedelen af de grundvandsdannende oplande, at være af omtrent samme størrelse (25 år), som i de prioriterede indsatsområder i resten af Slagelse Kommune. Af forsigtighedsmæssige hensyn udpeges de grundvandsdannende oplande i deres helhed som prioriterede indsatsområder på Agersø og Omø.

De prioriterede indsatsområder er ifølge Slagelse Kommune kendetegnet ved:

- At der sker væsentlig grundvandsdannelse til de nærliggende vandværksboringer
- At den tid det tager for vandet at nå fra terræn til boring er kort
- At den naturlige beskyttelse af grundvandet - udtrykt ved lertykkelsen – er ringe
- At vandtypen i de nærliggende vandværksboringer viser, at grundvandet kan være sårbart. Der er konstateret pesticider, nitrat og/eller forhøjet sulfat i alle boringerne i sandmagasinet.
- At forurening af de nærliggende vandværksboringer vil have store konsekvenser for vandforsyningen.

På ovenstående grundlag ønsker Slagelse kommune at indføre dyrkningsrestriktioner overfor landbruget i de prioriterede indsatsområder.

I forhold til anvendelsen af plantebeskyttelsesmidler i landbruget har Folketinget besluttet at udlægge en beskyttelseszone, der udlægges boringsnært omkring alle aktive indvindingsboringer til almene vandforsyninger - BNBO. BNBO afgrænses som arealet på jordoverfladen, hvorunder vandet, der strømmer til boringen, har en given transporttid. Miljøstyrelsen har valgt at transporttiden fastsættes til ét år.

I forhold til plantebeskyttelsesmidler ønsker Slagelse kommune ud fra et forsigtighedsprincip at udvide statens beregnede BNBO, ved i de prioriterede områder at udvide BNBO-beregningen til en transporttid til i princippet 25 år. De prioriterede indsatsområder udgør henholdsvis 26 ha på Agersø og op til 45 ha på Omø. BNBO udgør til sammenligning i alt 0,9 ha på Agersø og ca. 4 ha på Omø (inkl. en ny boring), hvilket virker som en unødvendig og udokumenteret dobbelt regulering af landbruget.

Staten har ved udlæggelsen af BNBO i hele Danmark vurderet, at den nødvendige afgrænsning til beskyttelse mod pesticider af vandværksboringen skal beregnes med en transport på ét år. Slagelse Kommune mangler dermed fagligt at begrunde behovet for at ændre beskyttelsesbehovet mod pesticider til en transporttid svarende til 25 år. Hvorfor anvendes ikke en transporttid på ét år, som er forudsætningen i statens vurdering af behovet for at beskytte en vandværksboring mod pesticider ved udlæggelse af BNBO? Der synes ikke at være en faglig begrundelse for i princippet at udvide den af statens beregnede BNBO-afgrænsning ved at øge beskyttelsesberegningen til en transporttid svarende til 25 år – det synes mere at være et udtryk for et politisk ønske om at øge beskyttelsesområdet omkring vandværksboringer i Slagelse Kommune.

Hvorvidt kommunen kan forbyde anvendelsen af pesticider i ”Prioriterede indsatsområder” uddybes i dette høringssvar under afsnittet om Pesticider.

Nitrat

Udpegningen af særligt sårbare grundvandsområder på Agersø og Omø tager udgangspunkt i tykkelsen af lerlagene over grundvandsmagasin Sand 3 samt grundvandets vandtype. Der skelnes ikke mellem reducerede og oxiderede lerlag, da nitratinholdet i grundvandet viser, at alle lerlagene over Sand3 i et eller andet omfang er oxideret. Grundvandsdannelsen er ikke anvendt som parameter, da der ikke er opstillet en grundvandsmodel, og der forventes at ske grundvandsdannelse overalt. Det beskyttende lerdække over grundvandet er tyndt mange steder på begge øer, særligt på Omø.

Det grundvand, der indvindes til drikkevand på Agersø og Omø er meget ungt. Det er meget yngre end drikkevandet, der indvindes i resten af Slagelse Kommune. Den maksimale alder af grundvandet i sandmagasinerne er vurderet til 10-40 år. Grundvandet i kalkmagasinet kan være ældre.

Bortset fra Omø Vandværks kalkboring (219.25) og Agersø Vandværks boring i Sand 3 (219.27) er de andre vandværksboringer på de to øer nitratbelastet i større eller mindre omfang.

Indsatsplanens mål for nitratindehold

Indsatsplanens forslag om dels at bibeholde eksisterende beskyttelsesområder i området omkring borerne 219.24 og 219.25, fastsætte mål for den gennemsnitlige nitratudvaskning, foretage beregninger og skærpet overvågning af nitratindeholdet i vandværksboringerne giver god mening.

Derimod er Gefion undrende overfor indsatsplanens mål om, at der formentlig skal ske kvælstofindsats i oplandet til boringen 219.27 på Agersø, når det aktuelle nitratindehold i boringen er meget lavt. Råvandet i vandværksboringen er vandtype A (oxideret vand), men jævnfør EU's Grundvandsdirektiv skal der først gøres en indsats for at reducere en forureningskilde, hvis der er fund i grundvandet på over 75% af grænseværdien, og der er en væsentlig og vedvarende opadgående tendens i indeholdet – for nitrat svarer det til 37,5 mg/l – hvilket er langt fra de nitratfund der observeret i boring 219.27. Indsatsen bør derfor være en skærpet overvågning af nitratindeholdet i vandværksboringen.

Pesticider

Slagelse Kommune argumenterer for, at der i de prioriterede områder sker væsentlig grundvandsdannelse til de nærliggende vandværksboringer og at den naturlige beskyttelse af grundvandet - udtrykt som reduceret lertykkelse – er ringe. Dermed skulle de prioriterede områder være sårbare overfor landbrugets nuværende anvendelse af plantebeskyttelsesmidler.

Hvorvidt kommunen kan forbyde anvendelsen af pesticider i "Prioriterede indsatsområder" kræver en vurdering af, om Miljøstyrelsens godkendelsesordning ikke yder en tilstrækkelig beskyttelse i det pågældende område. Kommunen skal vurdere to forhold til risikoen for udvaskning af pesticider til grundvandet:

1. Kommunen skal undersøge og fastslå, om man på de berørte arealer har helt særlige jordbundsmæssige forhold, der gør, at forudsætningerne i godkendelsesordningen ikke er gældende, herunder om kommunens arealer adskiller sig fra Varslingssystemet for udvaskning af pesticider (VAP systemet), –og
2. Der skal være en vurdering af de hydrogeologiske forhold, og hvorvidt der er en høj grundvandsdannelse eller anden konkret viden om områdets geologiske sårbarhed i forhold til udvaskning af relevante stoffer.

Det fremgår ikke af indsatsplanen hvorvidt det er fastslået, om den nuværende godkendelsesordning for pesticider er dækkende for området, hvilket ellers er en forudsætning.

Miljøstyrelsen har i vejledningen beskrevet, at godkendelsesordning for pesticider sikrer grundvandet på mellem 90-95 % af arealerne i Danmark. De sidste 5-10 % udgør helt særlige jordbundsmæssige forhold som fx meget grovsandede jorde (SFI-områder), områder hvor kalk fra undergrunden ligger højt, eller andre forhold, hvor jorden i rodzonen er forstyrret eller usædvanlig i forhold til Miljøstyrelsens godkendelsesbetingelser.

Fortidens handlinger kan ikke bruges som argument for, at sprøjtefri dyrkning er nødvendig for at beskytte grundvandet i et indsatsområde. I Vejledning om indsatsplanlægning hedder det: 'Fund i grundvandet af plantebeskyttelsesmidler, der ikke længere er godkendt til anvendelse, kan ikke umiddelbart tages som dokumentation for, at der på de pågældende arealer er en særlig risiko for udvaskning af plantebeskyttelsesmidler til grundvandet. Kommunerne bør derfor ikke isoleret set bruge fund af disse stoffer i sin vurdering af behovet for beskyttelse i et indsatsområde.'

De nyere fund der er fremkommet i forbindelse med Region Sjællands kortlægning og undersøgelser af pesticidpunktkilder viser, at borerne har indhold af ikke længere godkendte pesticider. Det kan som nævnt ikke tages som et udtryk for, at der er en særlig risiko for udvaskning af landbrugets nuværende anvendelse af plantebeskyttelsesmidler.

I Regionens undersøgelse er der f.eks. angivet tre stoffer, som har givet anledning til overskridelse af kravværdien i tre forskellige vandværksboringer. I boring 219.170 og Boring 219.31 er der fund af DMS over kravværdien. DMS er et nedbrydningsprodukt, der kan stamme fra to forskellige moderstoffer. De to moderstoffer, tolyfluorid og dichlorfluorid, har været anvendt som biocid, bl.a. i træbeskyttelse og maling. Miljøstyrelsens massescreening af plantebeskyttelsesmidler viser, at DMS-fund hovedsageligt forekommer i bynære områder. Grundvandsdannelsen til Boring 219.170 sker delvist i et sommerhusområde mens grundvandsdannelsen til Boring 219.31 delvist sker i Agersø by, hvilket indikerer, at DMS-fundene skyldes de bynære områder. Dette underbygges endvidere af, at de to borer i øvrigt også tidligere og for nuværende har fund af BAM – BAM er ligeledes et nedbrydningsprodukt fra to stoffer som ikke er anvendt på landbrugsarealer men primært anvendt i byområder.

Man kan således ikke konkludere, at landbrugsoplandet til de to borer er pesticidfølsomt, men nærmere konkludere, at pesticidfundene skyldes det bynære-opland til de to borer – dvs. anvendelse af stoffer på befæstede arealer, hvor der ikke forekommer den nødvendige nedbrydning af biociderne/pesticiderne.

Det må også tages i betragtning, at den maksimale alder af grundvandet i sandmagasinerne til alle borerne på de to øer er vurderet til 10-40 år, hvis de prioriterede indsatsområder svarende til hele det grundvandsdannede opland er pesticidfølsomme, ville dette afspejle sig i fund af de midler landbruget har anvendt i de seneste 20 år, hvilket det ikke gør.

Vi mener, at Slagelse Kommune i indsatsplanen ikke har dokumenteret, at de prioriterede indsatsområder har helt særlige jordbundsmæssige forhold, der gør, at forudsætningerne i godkendelsesordningen ikke skulle være gældende, herunder at de prioriterede indsatsområder adskiller sig fra arealer som indgår i Varslingssystemet for udvaskning af pesticider (VAP systemet).

Indgåelse af frivillige aftaler på Agersø og Omø

Landboforeningen Gefion anerkender, at der kan være specifikke forhold der gør sig særligt gældende i forhold til grundvandsbeskyttelse på mindre øer. På både Omø og Agersø er grundvandet i oplandet til vandværkernes borer ungt og den naturlige beskyttelse af grundvandet - udtrykt ved lertykkelsen – er ringe. I mere eller mindre omfang giver det udfordringer i forhold til nitratindholdet i borerne. Vandværkerne har i dag ikke mulighed for nødforsyning udefra, og har kun i begrænset omfang mulighed for at etablere nye borer.

Landboforeningen Gefion støtter derfor en frivillig proces med løsninger på bedriftsniveau med jordbytte, opkøb af arealer, indgåelse af forpagtnings- eller dyrkningsaftaler hvor der dyrkes grundvand m.v. Jordbytte er sandsynligvis den billigste løsning for vandværk/kommune og lodsejeren. Opkøb af arealer skal være en løsning for lodsejere, som ikke kan se sig selv med begrænsninger på dyrkningsfladen, og opkøb er også nøglen for at opstarte en jordfordeling. Mange landmænd ser dyrkning af grundvand som en mulighed, dette forudsætter indgåelse af længerevarende dyrkningsaftaler, hvor der mod begrænsninger i dyrkningen udbetales årlige dyrkningsafgifter til landmanden. Dyrkningsaftaler har dog nogle begrænsninger og vil sandsynligvis være omfattet af reglerne om statsstøtte dvs. reglerne om de minimis-støtte. Derudover vil årlige dyrkningsafgifter blive beskattet mens engangsstatning kan blive skattefrit.

Det skal i den forbindelse bemærkes, at der på Omø i dag er indgået dyrkningsaftale mellem 4 lodsejere og vandværket – måske denne ordning kan udvides indenfor de prioriterede indsatsområder.

Vi ser også gerne, at multifunktionelt jordfordeling kommer til anvendelse, så der ikke isoleret ses på f.eks. grundvandsbeskyttelse alene, men også løses flere af samfundets problemer på samme tid.

Økonomi og udbetaling af kompensation

Ifølge indsatsplanen udgør landbrugsarealer 16,5 ha indenfor de prioriterede indsatsområder på Agersø og 38,4 ha indenfor de prioriterede indsatsområder på Omø. De indsatser Omø Vandværk tidligere har gennemført betyder, at 9,4 ha heraf er beskyttet – der resterer således 29 ha, hvor der ikke foreligger en aftale. Reduceres det prioriterede indsatsområde på Omø med en 1/3 til i alt 30 ha, vil landbrugsarealet heraf udgøre ca. 23 ha.

Omkostningerne til erstatninger i indsatsplanen er skønnet til: Agersø: Ca. 1,1 mio. kr., hvor bymæssig bebyggelse ikke er medregnet. Omø: Ca. 1,3 – 2,3 mio. kr., hvor intervallet afspejler omkostningerne ved den mindste og største afgrænsning af de prioriterede indsatsområder.

	Kr.	ha	Kr./ha
Agersø	1.100.000	16,5	66.667
Omø lille	1.300.000	23	56.522
Omø stor	2.300.000	29	79.310

Indsatsplanen anslår dermed en lodsejerkompensation i størrelsesordenen 56.500 til 79.300 kr./ha.

I forbindelse med erstatninger vil vi gerne gøre opmærksom på, at Landbrug & Fødevarer har kørt sager i Overtaksationskommissionen for henholdsvis Århus og Egedal Kommuner på baggrund af kommunernes påbud om sprøjteforbud i BNBO. På baggrund af kendelserne i Overtaksationskommissionen synes erstatningsniveauet for kompensation i indsatsplanen for Agersø og Omø at være fastsat for lavt – især da det vil være oplagt at indgå aftaler om både ophør af anvendelse af plantebeskyttelsesmidler og reduktion af kvælstofanvendelsen. De omtalte sager i Overtaksationen omhandlende ”kun” et forbud om anvendelse af plantebeskyttelsesmidler, derimod var der ingen kvælstofkrav.

Afslutningsvis vil vi gerne understrege, at vi står til rådighed for en videre drøftelse af, hvordan indsatsplaner i Slagelse kommune kan udarbejdes og drøfte hvilke konsekvenser indsatsplaner kan have for landbruget.

Med venlig hilsen

Jens Henrik Madsen
Bestyrelsesmedlem i Gefion og medlem af
grundvandsrådet i Slagelse

Torben Hansen
Formand for Landboforeningen Gefion